

1. Dílčí téma:

Stručný náhled vývoje poskytování sociálních služeb v ČR do roku 2006 a jejich legislativního ukotvení. Systém sociální ochrany obyvatel v ČR.

PaedDr. Miroslav Pilát, Ph.D.

Společenská a legislativní východiska

- Základní legislativní normou, která ve svých ustanoveních upravovala **pouze dva typy sociálních služeb, a to ústavní sociální péči a pečovatelskou službu**, byl od roku 1988 zákon č. **100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení**, ve znění pozdějších předpisů.
- **Vyhláška 182/1991 Sb.**, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Společenská a legislativní východiska

- Vývoj společnosti po listopadu 1989 vyvolal rozvoj řady ***nových a do té doby neexistujících sociálních služeb***.
- Tyto služby začaly být poskytovány převážně ***nestátními neziskovými organizacemi***, avšak jejich poskytování se stalo zdrojem ***stálého napětí mezi možnostmi a potřebami nové praxe a nebyly často zasaditelné do stávajícího platného legislativního rámce***.

Společenská a legislativní východiska

- Tento výše zmíněný konflikt se promítnul do několika konkrétních zásadních problémů, se kterými se tehdejší praxe velmi obtížně vypořádávala.
- Jedním z nich byla **nemožnost volby sociální služby ze strany uživatele**.
- Právní úprava a ani předchozí praxe s takovou možností nepočítala, **sociální služba byla přiznávána na základě rozhodnutí vydávaném ve správním řízení**, jehož byl klient účastníkem s možností podání žádosti a odvolání proti rozhodnutí.
- Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád) – zrušen k 1.1 2006 a nahrazen zák. č. 500/2004 Sb.)

Společenská a legislativní východiska

- Dalším problémem byla **nerovnosti poskytovatelů sociálních služeb**, která se projevovala (a dodnes někdy projevuje) nerovným přístupem v přístupu k veřejným finančním zdrojům.
- Vedle této zmíněné nerovnosti existuje i **nerovnost mezi samotnými uživateli sociálních služeb, která je determinována prostředím**, ve kterém je služba poskytována.
- Např. na dva uživatele se stejně těžkým zdravotním postižením stát **nepřispívá srovnatelnou částkou**. Na péči o uživatele, kterému je poskytována rezidenční služba, je vynakládáno **tříkrát tolik finančních prostředků** než na péči o uživatele, o kterého pečuje rodina v přirozeném prostředí.

Společenská a legislativní východiska

- První koncepční návrh na změnu legislativní úpravy v oblasti poskytování sociálních služeb předložil již v roce 1990 tehdejší předseda parlamentní komise České národní rady pro otázky zdravotně postižených Ing. Pavel Dušek.
- 1992 Teze zákona o sociální pomoci.
- 1996 Věcný záměr zákona o sociální pomoci – schválen 1998 Tošenovského úřednickou vládou, zamítnut novou vládou premiéra Zemana.

Společenská a legislativní východiska

- Novou nadějí se proto stala na počátku roku 2002 novelizace zákona č.100/1988 Sb. Díky úspěšné spolupráci NRZP ČR se skupinou poslanců vedenou Václavem Krásou byl do něj vložen § 73a následujícího znění:
- *(1) Sociální služby mohou poskytovat kraje, obce, organizace a občané.*
- *(2) Poskytovatelům sociálních služeb uvedených v odstavci 1 se poskytují z peněžních prostředků státního rozpočtu podle zvláštního zákona účelově určené příspěvky na úhradu nákladů za tyto služby; v těchto případech mají příslušné orgány sociálního zabezpečení právo kontrolovat hospodaření s poskytnutými příspěvky a požadovat vyúčtování a právo na vrácení poskytnutých příspěvků, jestliže byly použity v rozporu s účelem, na který byly poskytnuty.*
- *(3) Vláda nařízením stanoví pravidla poskytování příspěvků podle odstavce 2, zejména za jakých podmínek, v jaké výši a v jakých lhůtách jsou příspěvky poskytovány.*

Společenská a legislativní východiska

- Tento paragraf, který *poprvé v historii zrovnoprávnil všechny poskytovatele sociálních služeb a nepřímo umožnil klientům jejich volbu*, se následně setkal s *mimořádným odporem ministerstva financí i ministerstva práce a sociálních věcí*. To navrhlo jeho zrušení v rámci „povodňového balíčku“ již o několik měsíců později.
- I tuto hrozbu dokázaly organizace zdravotně postižených znovu odvrátit, když při schválení novely zákona došlo pouze k odložení *účinnosti paragrafu na 1. 1. 2004*.

Společenská a legislativní východiska

- Další důležitou legislativní normou, která byla v roce **2003** projednávána, byl ***věcný záměr zákona o sociálních službách***.
- Tato i jeho další verze v sobě zahrnovaly zásadní nedostatky z předchozích let. Tento návrh byl vládou zamítnut a vrácen k přepracování.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí v poměrně krátké době připravilo nový věcný záměr zákona o sociálních službách, který byl dne 28. května 2004 ***vládou premiéra Špidly schválen*** a ministři práce a sociálních věcí Škromachovi bylo usnesením vlády uloženo ***vypracovat paragrafové znění zákona o sociálních službách*** a předložit jej do šesti měsíců vládě ke schválení.

Společenská a legislativní východiska

- Ve **vnějším připomínkovém řízení** při projednávání návrhu zákona o sociálních službách se rozpoutaly **bouřlivé diskuse nad podobou nové a základní právní normy, a to jak ze strany organizací hájících zájmy osob se zdravotním postižením, tak samotných poskytovatelů sociálních služeb a zadavatelů sociálních služeb**, reprezentovaných zejména Asociací krajů ČR a Svazem měst a obcí ČR.
- Výsledkem jednání byla kompromisní podoba návrhu zákona o sociálních službách, byl vyhlášen dne 31. 3. 2006 ve Sbírce zákonů v částce 37 pod číslem **108/2006** s tím, že jeho účinnost byla stanovena k 1.1.2007 (k 20. 1. 2020 36 novel).

Cíle nové legislativní úpravy

- Základní filozofie jeho vzniku se opírala o dva základní cíle.
- **1. zabezpečení kvalifikovaných a dostupných služeb těm, kteří je nezbytně potřebují,**
- **2. narovnání právních vztahů mezi státem, poskytovateli a zejména uživateli sociálních služeb s akcentem na ochranu jejich práv a respektování jejich důstojnosti.**

Cíl nové legislativní úpravy

- Právě v tomto momentě přinesl zákon zásadní změnu a to tím, že **opustil dosavadní paternalistickodirektivní praxi** a vytvořil prostředí pro **rozvoj vztahů mezi poskytovateli a uživateli sociálních služeb**, které byly postaveny na základě **dobrovolnosti, rovnoprávnosti** a zejména na **individuálním přístupu** k uživatelům sociálních služeb, jejich sociálním začleňování a předcházení sociálnímu vyloučení.
- Klíčovým filozofickým prvkem zákona je snaha o **aktivizaci uživatelů sociálních služeb s cílem převzít spoluodpovědnost za svůj osud a řešení svojí nepříznivé sociální situace a omezení jejich závislosti na poskytovaných sociálních službách.**

Zákon o výkonu sociální práce a vzdělávání soc. pracovníků

- V letech 2003-2004 byly vypracovány **Teze legislativního zakotvení výkonu sociální práce a vzdělávání sociálních pracovníků**, které si kladly za cíl **vytvořit předpoklady legislativního zakotvení a jasného vymezení podmínek takového výkonu sociální práce**, který by umožnil výrazně zkvalitnit a zefektivnit proces sociálního začleňování osob, které se nacházejí v obtížné životní situaci nebo jsou ohroženy sociálním vyloučením.
- Dalším cílem bylo **vytvořit legislativní podmínky pro výrazný růst kvalifikace sociálních pracovníků**, který je podmínkou pro změny klíčových faktorů celkového růstu efektivity sociální práce.

Zákon o výkonu sociální práce a vzdělávání sociálních pracovníků

- Materiál rozlišuje šest kategorií sociálních pracovníků: **sociální pracovník asistent, samostatný sociální pracovník, samostatný odborný sociální pracovník, sociální pracovník specialista na koncepční práci, sociální pracovník specialista-supervizor a manažer služeb sociální práce.**
- Vláda České republiky na svém jednání dne 26. ledna 2005 projednala Teze legislativního zakotvení výkonu sociální práce a vzdělávání sociálních pracovníků, svým usnesením č. 107 **zamítla práce na samostatné legislativní úpravě**, kterou měl být zákon o výkonu sociální práce a vzdělávání sociálních pracovníků, a uložila tehdejšímu ministru práce a sociálních věcí zpracovat předmětné teze do návrhu zákona o sociálních službách (§§ 90 až 98).

Sociální služby v systému sociální ochrany obyvatel v ČR

System sociální ochrany obyvatel v České republice je koncipován a postaven na třech pilířích:

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální pomoc.

Sociální pojištění a státní sociální podpora

- **Sociální pojištění**, představuje odložení části spotřeby na budoucí sociální situace.
- Životními situacemi, na které je možno se připravit formou pojištění může být ***nemoc, stáří, invalidita a podobně***.
- **System státní sociální podpory** - jeho úkolem je posilovat příjmy v dohodnutých sociálních situacích.
- Ve svém principu vyjadřuje zájem státu na tom, aby ***zejména potřeby rodin s dětmi byly uspokojovány na společensky přijatelné úrovni***.
- Principiálně se vychází z toho, že nedochází-li z důvodu nízkých příjmů rodičů k uspokojivému zabezpečování potřeb jejich dětí, je třeba je podpořit státem.

Sociální pomoc

- Třetí systém sociální péče, který je koncipován jako **sociální pomoc**, je určen zejména k zabezpečení základních životních potřeb občanů, kteří se ocitnou v **obtížné sociální situaci**.
- Tento systém v sobě zahrnuje především **sociální prevenci, sociálně právní ochranu, řešení sociální a hmotné nouze a zabezpečení zvláštních potřeb, a to zejména prostřednictvím sociálních služeb**.
- Systém sociálních služeb je systémem sociální ochrany, **kde zdravotní a sociální rizika jsou eliminována sociální službou**.

Děkuji Vám za pozornost

- **Kontakt:**

PaedDr. Miroslav Pilát, Ph.D.

- **Telefon:** + 420 602 752 263

- **E-mail:** miroslav.pilat@seznam.cz

Pro zájemce

Miroslav Pilát

**Komunitní plánování
sociálních služeb
v současné teorii
a praxi**